

Чуваков О. А.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
професор кафедри кримінального права, кримінального процесу
і криміналістики, доктор юридичних наук, професор

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЇ РОЗПОДІЛУ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НА ОКРЕМІ ВИДИ

В п 1. ч. 1 ст. 8 Закону України Про основи національної безпеки України йдеться про те, що з урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, запобіганні та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці... [1]. У цьому разі законодавець, визнаючи наявність внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці в цілому, побічно чи навіть безпосередньо припускає захист національної безпеки як усередині самої держави, так і за її межами, тобто йдеться про внутрішню і зовнішню безпеку держави [2, с. 1386].

Однак, при цьому слід зазначити, що, як правило, загроза, що існує в зовнішній безпеці, здатна посягати одночасно і на внутрішню безпеку, також як і внутрішня загроза може призвести до ослаблення зовнішньої безпеки. Відповідно розподіл на такі види безпеки, безумовно, є дуже і дуже умовним. Отже, припустимо, що якщо в діях винної особи, які характеризуються ознаками злочинів, передбачених ст.ст. 111 чи 114 КК України, буде встановлено заподіяння збитку тільки внутрішній безпеці, а зовнішня безпека при цьому не по-

страждає, то така особа не мусить відповідати за вчинений злочин?! І навпаки, важко уявити, що подібний збиток може бути заподіяний виключно тільки зовнішній безпеці. Незважаючи на те що видовим об'єктом таких злочинів, як зазначалося раніше, є зовнішня безпека, такими діями одночасно може бути заподіяний збиток і внутрішній безпеці. Так, наприклад, громадянин України, здійснюючи збір і передачу секретної інформації іноземному громадянину, своїми діями може заподіяти шкоду не тільки зовнішній, але й внутрішній безпеці [3, с. 294].

Отже, розглянуті положення свідчать про те, що загрози можуть виходити як ззовні, так і виникати всередині держави, а національна безпека — єдина і неподільна. Тому для законодавця не має особливого значення, які види безпеки держави піддаються більшій небезпеці: внутрішня чи зовнішня, — головне тут те, що основній небезпеці піддаються її фундаментальні інтереси.

Така обставина також дає можливість у певному сенсі встановити коло структурних компонентів, що сприяють пізнанню природи, структури безпеки держави як об'єкта національної безпеки. Так, наприклад, якби безпеку держави можливо було б зобразити структурно, то вона мала би такий вигляд: по вертикалі розташовувалися б її елементи (безпека конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності), а по горизонталі відповідно були б розташовані її внутрішня і зовнішня безпека як різновекторні, але при цьому однорівневі об'єкти кримінально-правової охорони [4, с. 306].

У підсумку, зазначена процедура встановлення відповідних видових об'єктів в даній сфері сприяє визначенню видів злочинів, які зазіхають на такі об'єкти, а значить і формуванню системи таких злочинів. Так, з урахуванням сформульованих положень і в залежності від джерел загроз основам національної безпеки України, доцільно запропонувати таку систему злочинів проти основ національної безпеки України: 1) злочини, що посягають на «зовнішню» безпеку держави (державна зрада (ст. 111 КК) і шпигунство (ст. 114 КК) та 2) злочини, що посягають на «внутрішню» безпеку держави (статті 109, 110, 110–2, 112, 113 и 114–1 КК України). Також, на нашу думку, до цієї групи злочинів варто було б вважати належними ст. 294 КК України («Масові заворушення») і ст. 258 КК України («Терористичний акт»).

Отже, може виникнути цілком природне запитання: чому саме ці суспільно небезпечні діяння можна вважати належними до зазначених видів злочинів і які критерії сприяють розподілу розглянутих злочинів на такі види? Установлення подібних факторів дозволить більш чітко відмежувати злочини проти зовнішньої безпеки від злочинів проти внутрішньої безпеки, у тому числі й від інших видів злочинів.

1. Вектор загрози. Так, розглядаючи злочини, передбачені ст.ст. 111 і 114 КК України, як суспільно небезпечні діяння проти зовнішньої безпеки, тим самим маємо на увазі ту обставину, що загроза від учинення зазначених злочинів виходить ззовні, тобто вона присутня за межами кордонів території України, а, отже, загроза, що існує ззовні, спрямована тільки на зазначений об'єкт – зовнішню безпеку України.

2. Наявність або відсутність іноземного адресата. Злочини проти зовнішньої безпеки держави в більшості випадків характеризуються наявністю іноземного адресата, тобто наявністю відповідного зв'язку суб'єкта таких злочинів з іноземною державою, іноземною організацією чи їх представниками в проведенні ворожої діяльності проти України.

3. Останньою ознакою такого відмежування виступає наявність видового об'єкта посягання, яким у нашому разі є зовнішня чи внутрішня безпека України.

Отже, саме наявність сукупності зазначених критеріїв дає можливість виділити окремі групи (види) злочинів проти основ національної безпеки держави, що посягають на: 1) «зовнішню» і 2) «внутрішню» безпеку України. Відповідно, із загального числа злочинів проти основ національної безпеки посягають на зовнішню безпеку лише державна зрада (ст. 111 КК) і шпигунство (ст. 114 КК). Інші склади злочинів, передбачені Розділом I Особливої частини КК, посягають на внутрішню безпеку.

Література

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. Ст. 351.
2. Чуваков О. А. О роли видового объекта в классификации преступлений против основ национальной безопасности Украины. *Law and History Review (USA)*. 2016. № 4. С. 1383–1389.
3. Чуваков О. А. Некоторые вопросы систематизации преступлений против основ национальной безопасности Украины. Актуальные вопросы современной юридической науки: теория, практика, методика: материалы междунар. заоч. науч.-практ. конф. (г. Могилев, 20 мая 2016 г.). Могилев: Могилев. ин-т МВД, 2016. С. 291–295.
4. Чуваков О. А. К вопросу о видах преступлений против основ национальной безопасности Украины. *Часопис Київ. ун-ту права*. 2015. № 3. С. 304–307.